

ΣΥΡΙΖΑ

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΡΑΓΑΣΑΚΗΣ
ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ Β' ΑΘΗΝΩΝ

Αθήνα, 28/9/2008

ΑΡΘΡΟ στο «Εντός Εποχής» της εφημερίδας «ΕΠΟΧΗ»

ΤΡΙΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΡΙΣΗ

Η κρίση που ζούμε μοιάζει με αμαξοστοιχία που βγαίνει από ένα τούνελ σταδιακά.

Ως τώρα έχουμε δει μόνο τα βαγόνια που έχουν βγει στο φως: χρηματοπιστωτική κρίση, εκτίναξη τιμών του πετρελαίου και των τροφίμων, επιβράδυνση της ανάπτυξης κλπ. Δεν έχουμε δει ακόμη ολόκληρη την αμαξοστοιχία. Ενώ όμως η κρίση είναι σε εξέλιξη, πρέπει να απαντήσουμε σε συγκεκριμένα ερωτήματα που αφορούν στο χαρακτήρα της κρίσης, στις πιθανές συνέπειες και τις διαστάσεις τους, στην αντιμετώπισή της, αλλά και στην ίδια τη μεθοδολογία με την οποία θα απαντήσουμε στα ερωτήματα αυτά.

Σε σχέση με το τελευταίο αυτό ερώτημα, τρεις προσεγγίσεις κυριαρχούν στη σχετική συζήτηση:

Η πρώτη στηρίζεται σε μια γενική θεωρητική γνώση για τις κρίσεις και, με βάση αυτή, υποστηρίζει ότι οι κρίσεις, πέραν της αποδιάρθρωτικής, θέτουν σε κίνηση και αναδιάρθρωτικές λειτουργίες. Επομένως, τις κρίσεις γενικώς, άρα και αυτή, δεν πρέπει να τις κατανοούμε με όρους κατάρρευσης του συστήματος, αλλά με όρους αναδιάρθρωσής του.

Η άποψη αυτή, ως γενική θεωρητική αρχή, ασφαλώς είναι σωστή. Θα μπορούσε όμως να αποδειχθεί επικίνδυνα καθησυχαστική, αν δε διευκρινισθεί

αμέσως ότι οι εν λόγω αποδιαρθρώσεις και αναδιαρθρώσεις, υπό συνθήκες καπιταλισμού, είναι εξαιρετικά ανταγωνιστικές διαδικασίες. Μέσω αυτών καταστρέφονται κεφάλαια, θέσεις εργασίας και κοινωνικοί θεσμοί, ενώ νέες διευθετήσεις προκύπτουν πάντα μέσα από ανακατανομές πόρων και εξουσιών, με κοινωνικές συγκρούσεις, ακόμη και θερμούς πολέμους.

Αυτές ακριβώς τις ανταγωνιστικές διαδικασίες πρέπει να μελετήσουμε, καθώς και το συγκεκριμένο περιεχόμενο που αποκτούν στην παρούσα κρίση.

Η δεύτερη προσέγγιση επιχειρεί να κατανοήσει την παρούσα κρίση μέσα από την εμπειρία κρίσεων του παρελθόντος σαν αυτή του 1929, του 1974 ή κάποια άλλη.

Η προσέγγιση αυτή μπορεί να μας δώσει χρήσιμες ενδείξεις και πληροφορίες. Όμως μπορεί να αποδειχθεί και αυτή παγιδευτική. Διότι δεν είναι βέβαιο ότι η παρούσα κρίση θα είναι ακριβές αντίγραφο κάποιας προηγούμενης.

Στο στάδιο του βιομηχανικού καπιταλισμού που μελέτησε ο Μαρξ, οι κρίσεις εμφανίζονταν με μεγάλη κανονικότητα και ομοιομορφία, πράγμα που δε συμβαίνει σήμερα.

Αυτό δε σημαίνει ότι η ανάλυση του Μαρξ έχει χάσει την αξία της. Τίθενται όμως προβλήματα ως προς τον τρόπο εφαρμογής της. Ορισμένοι μαρξιστές έχουν προτείνει μια μεθοδολογία που, κατά τη γνώμη μου, είναι χρήσιμη. Η μεθοδολογία αυτή που βασίζεται στον τρόπο έρευνας του ίδιου του Μαρξ, διακρίνει τρία επίπεδα ανάλυσης: Εκείνο της βασικής θεωρίας των κρίσεων. Εκείνο της ανάλυσης του ιστορικού σταδίου στη διάρκεια του οποίου εκδηλώνεται μια κρίση. Και τρίτο, εκείνο της ανάλυσης της συγκεκριμένη κρίσης¹.

¹ βλ. Makoto Itoh Essays on Marxian Economics in Japan, Value and crisis, Pluto Press 1980, p. 152 -154. Επίσης, στο Μακότο Ιtoh και Κώστας Λαπαβίτσας, Πολιτική Οικονομία του χρήματος και του χρηματοπιστωτικού συστήματος, εκδόσεις Πολύτροπον 2004, Κεφ. 6, σελ. 266 κ.ε., καθώς και στο Γιάννης Μηλιός κ.α., Η θεωρία του Μαρξ για τον καπιταλισμό, εκδόσεις Νήσος 2005, μέρος IV, ιδιαίτερα σελ. 297 κ.ε.

Αυτή η ιστορική - λογική προσέγγιση θεωρεί, δηλαδή, ότι η θεωρητική δυνατότητα των κρίσεων και οι βαθύτερες αιτίες τους υπάρχουν μέσα στο ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα. Ταυτόχρονα, όμως, η κάθε κρίση αποκτά τις ιδιαίτερες μορφές που αντιστοιχούν στις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες μέσα στις οποίες αυτή εκδηλώνεται. Τέλος, η κάθε κρίση έχει τη δική της ιδιαίτερη ταυτότητα, έχει τα δικά της εντελώς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Μια τρίτη προσέγγιση που απορρέει από αυτή τη μεθοδολογική διάκριση είναι αυτή που αξιοποιεί τις γενικές θεωρητικές αρχές καθώς και τις εμπειρίες από προηγούμενες κρίσεις, όχι ως υποκατάστατο αλλά ως μέσο για τη συγκεκριμένη ανάλυση μιας συγκεκριμένης κρίσης μέσα στο ευρύτερο ιστορικό της πλαίσιο.

Ένα δεύτερο αφετηριακό ερώτημα είναι αυτό που αναφέρεται στον τύπο και το συγκεκριμένο χαρακτήρα της παρούσας κρίσης.

Υπάρχουν κρίσεις που διαρκούν σχετικά λίγο, παρέρχονται με έναν τρόπο σχετικά «αναίμακτο» και ξεπερνιούνται στη βάση των υφιστάμενων πολιτικών και κοινωνικοοικονομικών σχέσεων.

Υπάρχουν όμως και κρίσεις που μοιάζουν με ιστορικές καμπές όπως εκείνες του 1929 ή του 1974. Οι παλιές ηγεμονίες κλονίζονται ή και γκρεμίζονται για να εμφανιστούν νέες. Στην περίπτωση τέτοιων κρίσεων, το θέμα που τίθεται δεν είναι να προβλέψουμε την έκβασή τους ως απόμακροι παρατηρητές, αλλά να προσπαθήσουμε να επηρεάσουμε το περιεχόμενο της έκβασης, να βάλουμε τη σφραγίδα μας σ' αυτό, αν δεν είμαστε σε θέση να το καθορίσουμε.

Τι μπορούμε να πούμε για τη σημερινή κρίση;

Η παρούσα κρίση θα μπορούσε να αποδειχθεί μια τέτοια κρίση – ορόσημο.

Το υποδηλώνει αυτό: α) η συνθετότητά της, β) η παταγώδης αποτυχία της νεοφιλελεύθερης πολιτικής και των επιστημονικοθεωρητικών παραδοχών της και γ) η αδυναμία να ελεγχθούν οι εκδηλώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στη βάση της νεοφιλελεύθερης λογικής.

Αν οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν τη χρηματοπιστωτική κρίση εμμένοντας δογματικά στην αρχή της «αυτορύθμισης» των τραπεζών και της «δημιουργικής καταστροφής» των αποτυχημένων, όπως υπεδείκνυαν οι πατριάρχες του νεοφιλελευθερισμού, αν δεν προχωρούσαν στην ενεργό παρέμβαση του κράτους και τη διοχέτευση δημόσιου χρήματος και πολιτικής στήριξης, τώρα οι μεγαλύτερες τράπεζες των ΗΠΑ θα είχαν χρεοκοπήσει και το χρηματοπιστωτικό σύστημα ενδεχομένως θα είχε καταρρεύσει.

Η κρίση αυτή φέρνει στην επιφάνεια παλιές αλλά και νέες αντιθέσεις που γεννήθηκαν μετά την κατάρρευση των θεσμών του Bretton Woods στην πορεία της απορύθμισης και της απελευθέρωσης των αγορών, καθώς και της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης. Υπάρχουν λοιπόν ισχυροί λόγοι να θεωρήσουμε ότι η κρίση που ζούμε, στη συνθετότητά της, εγγράφεται ήδη στην ιστορία ως η πρώτη μεγάλη κρίση του νεοφιλελευθερισμού. Συνιστά δε, από την άποψη αυτή, και ένα ισχυρό πλήγμα στην ηγεμονία ειδικότερα των ΗΠΑ και του αγγλοσαξονικού μοντέλου καπιταλισμού.

Σ' ό,τι αφορά στην ελληνική διάσταση της κρίσης, αυτή έχει τη βάση της στην εξάντληση της δυναμικής ενός μοντέλου ανάπτυξης που στηρίχθηκε στις ιδιωτικοποιήσεις και την απορύθμιση των αγορών, στον υπερδανεισμό, την άνιση κατανομή των εισοδημάτων, την οικονομική μεγέθυνση σε βάρος του περιβάλλοντος. Έχουμε εισέλθει έτσι, σε ένα νέο ιστορικό πολιτικό κύκλο που χαρακτηρίζεται από την απονομιμοποίηση του νεοφιλελευθερισμού, την ηθικοπολιτική απαξίωση του δικομματισμού, τον κίνδυνο μακροχρόνιας υποχώρησης των ρυθμών ανάπτυξης, αύξησης της ανεργίας και του πληθωρισμού, παρατεταμένης έντασης της εσωτερικής και της διεθνούς αστάθειας και αβεβαιότητας.

Πώς, στην πορεία αυτού του νέου ιστορικού πολιτικού κύκλου, θα υπερασπιστούμε αποτελεσματικά τα συμφέροντα των εργαζομένων, των νέων, του περιβάλλοντος και θα ανοίξουμε νέες προοπτικές για την κοινωνία;

Αυτό το -τρίτο στη σειρά αλλά πρώτο σε σημασία- ερώτημα μας φέρνει στην καρδιά του πολιτικού προβλήματος που θέτει η παρούσα κρίση. Κατά την άποψή μου, όμως, οι παραδόσεις που έχουμε ως ελληνικό αριστερό κίνημα, δε μας δίνουν έτοιμες απαντήσεις. Αντιθέτως, οι παραδόσεις αυτές έχουν και αρνητικές όψεις και χρήζουν κριτικής επαναξιολόγησης. Η παράδοση π.χ. που έχουμε τόσο από τη κρίση του 1929 όσο και από εκείνη του 1974 κινείται ανάμεσα σ' ένα στενό και ατελέσφορο «αμυντισμό» και «ταξικισμό» καθώς και σε έναν «κυβερνητισμό» ή σε λογικές «εθνικής ενότητας»².

Ο στενός «αμυντισμός» καθηλώνει τους εργαζόμενους σε μια λογική διαχείρισης του κόστους της κρίσης χωρίς ουσιαστική παρέμβαση στο σκέλος της αναδιάρθρωσης και στους αγώνες που αφορούν στη διαμόρφωση του μέλλοντος. Αλλά, στο πεδίο αυτό το αμυντικό, ιδιαίτερα σε περιόδους μεγάλων και παρατεταμένων κρίσεων, η διαπραγματευτική θέση των εργαζομένων είναι εξαιρετικά δυσχερής. Οι κοινωνικές αντιστάσεις για να έχουν αποτέλεσμα, πρέπει να στηρίζονται από ένα πολιτικό σχέδιο και να εντάσσονται σ' αυτό, ώστε να αποκτούν πολιτική δυναμική και προοπτική. Η απάντηση στην κρίση πρέπει, συνεπώς, να είναι πολιτική. Μια πολιτική όμως που στηρίζει και στηρίζεται στη δύναμη των κινημάτων και συνδέει τις άμεσες ανάγκες με βαθύτερους μετασχηματισμούς και τη σοσιαλιστική προοπτική.

Τη δεύτερη αρνητική παράδοση που έχουμε κληρονομήσει είναι η στάση της αριστεράς απέναντι στο πρόβλημα της ηγεμονίας. Τόσο στην κρίση του '29 όσο και σ' εκείνη του '74, οι δυνάμεις της αριστεράς αναλώθηκαν σ' έναν αγώνα για την ηγεμονία στο εσωτερικό της αριστεράς, γεγονός που δεν επέτρεψε να λειτουργήσουν ως ενιαία παράταξη της αριστεράς και περιόρισε τις δυνατότητες παρέμβασής τους στην κοινωνία.

Η συγκρότηση του ΣΥΡΙΖΑ μπορεί να αποδειχθεί ιστορικής σημασίας, αφού η ως τώρα πορεία του δείχνει ότι, παρά τις αναπόφευκτες

² Για τη στάση του ΚΚΕ στην κρίση του 1929 βλ. Δ. Σάρλη, Η πολιτική του ΚΚΕ στον αγώνα κατά του Μοναρχοφασισμού (1929-1936), Αθήνα 1975. Επίσης στο: Άγγελος Γ. Ελεφάντης, Η Επαγγελία της Αδύνατης Επανάστασης, εκδ. Ολκός, 1976.

δυσκολίες, αποτελεί το πλέον κατάλληλο πλαίσιο για να υπερβούμε δημιουργικά τις αδυναμίες του παρελθόντος και να επιχειρήσουμε να διαμορφώσουμε μια σύγχρονη όσο και ριζοσπαστική αριστερή στρατηγική, να ξαναθέσουμε το θέμα της ηγεμονίας της αριστεράς με όρους κοινωνίας.

Η υπό συζήτηση κρίση ήλθε να μας υπενθυμίσει πόσο αναγκαίο αλλά και πόσο επείγον είναι το καθήκον αυτό. Και μ' αυτή την έννοια, παρά τους κινδύνους που περικλείει, η κρίση αυτή θα μπορούσε να αποτελέσει μια ευκαιρία για την Αριστερά.

Το άρθρο μπορεί επίσης να αναζητηθεί στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
<http://www.dragasakis.gr/keimeno.php?id=537&eid=mm>